

ספרות ואמנות

ד"ר א. הדר

„כנרת כנרת" וחונך לאור טריקות

המתפללים; בגלל אקטואליותה לענינו דלעיל, מן הראוי להביאה כמעט בשלמותה: מעשה ברי' אליעזר שנתפס למינות (לנצ' רוח) והעלוהו (שלטונות רומי) לגרום, בדרך גס הודות לתשובה מחוכמת ניצל ור' עקיבא תלמידו בא אליו לנחמו. אמר לו ר' עקיבא: רבי, שמא מינות באה לידך וזו גרמה לך הגאה ועליה נתפסת, אמר לו: עקיבא הזכרתי: פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של צפורי ומצאני אדם אחד מתלמידי ישו הנוצרי, אמר לי: כתוב בתורתכם: „לא תביא אתנן זונה ו" מחיר כלב בית ה' אלוהיך" — מה, לעשות מהן בית כסא לכהן גדול? ולא אמרתי לו כלום. אמר לי: כך לימדני ישו הנוצרי — „כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו" (מיכה א') — ממקום הטינו פת באו ולמקום הטינופת ילכו, והנאני הדבר; על ידי זה נתפסתי למינות.

קהל השומעים השתומם לדברים אלה ו לא ירד לסוף דעתו של הרב מנא"ה, או הוסיף: בגלל ההנאה בלבד, שנהנה ר' אליעזר מן המימרה של הנוצרי ומן המח' שבה שתשב, כי מותר לעשות בית כסא לכהן הגדול מאתנן זונה, בא עליו כל ה' עונש הגדול ונגזרו עליו יסורים קשים. מי כאן יש ללמוד, כי לא זו בלבד שאסור לעשות אף בית כסא לכהן גדול מאתנן זונה, אלא אסור גם ליהנות מן ההלצה שיש ב" סברה זו, ומה נאמר ומה נדבר ביום הדין כשיבוא השטן ויקטרג לפני הרבש"ע ויאמר כי כאן בבית התפילה שלנו תלויה פרוכת שהיא „אתנן זונה" ועל הפרוכת מרוקמות עשרת הדברות... ופרוכת זו היא של הפרוצה „יד הזהב" המתברכת בלבה, שאפ"ר לעזור את עינוי של הקב"ה, כביכול, במתן שוחר, זהו חילול התורה וחילול ה' דת! וכשסים הרב את דבריו אלה נגש אל ארון הקודש וקרע מעליו את הפרוכת ואמר: הבו לי את הפרוכת הפשוטה, ש' נעשתה בפרוטות שנתנו אבותיכם, שקדשו את השם ברבים ואל תימצא פרוכת זו ב" בית האלוהים, אפילו לעשות בית כסא אסור רה היא...

מעשה זה עשה בשעתו רושם רב על כל הקהל וכל העולים לתורה פרצו בבכי בזמן אמירת הברכות.

האין בספור זה גם מוסר השכל מאלף ביותר גם למחנכי ישראל במדינת ישראל?

„לבסוף אין ריח" — סיסמתם של „אגשי המעשה" בכל הדורות היתה אמרתו השנונה של אטפטינוס קיסר: „לבסוף אין ריח". בלשון זו השיב בשעתו הקיסר „המעשי" למבקרו, שלא נחה דעתם מרווחיו של הקיסר מבתי השימוש הצבוריים. נפשם של אניני הדעת סודות בדרך כלל מרווחים „בעלי ריח" בחיים הציבוריים וביחוד באותם השטחים שבהם יחרון לאדם על הבהמה, כגון אלה של הדת, החינוך והתרבות; והנה אף כאן זר אגת מציאותנו הפרוזאית לאפתעות וסופחת לעתים על פנינו באירוגיה טרקסטית...

מחזהו של ג. אלחרמן בתיאטרון הקאמרי „כנרת, כנרת" נתקבל בדרך כלל בחיוב על ידי צבור המורים והמחנכים על אף כל הפגמים האמנותיים שבו. היה בו מן משב הרוח האידיאליסטי המרענן בשביל הדור הצעיר, הנתקל בימינו בכ"כ הרבה כיעור בשטחי החיים השונים עד שאף הוא נעשה ציני, חמרני וכמעט ריק ונעור מכל אמונת רומנטית בטוב, ביפה ובנשגב. מחזה זה עורר הד רב ביחוד באותו מוסד חינוכי ותיק ומפואר, שהמוטיב המרכזי של המחזה קשור במעשה שקרה לאחד ממחנכיו הותיקים ביותר. הביקור בתיאטרון היה, איפוא, לתלמידים מומנט חינוכי רב חויה. אלא שלא עברו ימים רבים ו„המציאות" טפחה בלעג מד על פני המחנכים והפכה את ה' חויה החינוכית לאירוגיה מדה ביותר: נושאי הנלהבים של „כנרת כנרת" קראו כאחד הימים למסיבת כבוד לאחד הבוגרים של הגימנסיה, שעשה פלסטר לכל הערכים והחינוכיים והלאומיים שעל ברכיהם נתחנך במוסד המכובד: הוא עזב את הארץ על סף מלחמת העצמאות ובעוד שחבריו לספ"ס הלימודים, נאמנים לתודעתם הלאומית, שפכו את דמם למען חרות העם ועצמאות ישראל, עסק זה — „חתן השמחה" — בעניני הבורסה באמריקה והיה למיליונר... הוא — יליד הארץ לא נענה בזמנו לקריאת הישוב המתבוסס בדמו, השיג לו אורחות אמריקנית ואף הוריד אליו ל„מולדת החדשה" את הוריו, בוגרי הגימנסיה אף הם... פרשה מכאיבה זו היתה כמדקירות חרב בשביל המורים והבוגרים ואחדים מהם ה' קיעות לקלון בדרכים שתות ואף הגיבו עליה בתריפות מעל דפי העתונות, ותצוין לשבת במיוחד רשימתו של דן מרגלית בעתונות. וצר מאד, מאד הדבר, שדוקא אגשי „כנרת כנרת" הם שהכזיבו; „האינ" דולגנציה" בת מאה אלף הדולר הכתה אותם עד כדי כך בסנוורים, שלא עמדה להם כלל תורת חינוכם וברוב „התלהבותם" לא גרתעו בזמן המסיבה מלהשמיע דברים „כעין אלה": „ברוך המכבד את ה' מהונו" וכמעט שהפכו את היורד ל„צדיק" בדרשם עליו את דברי יוסף: „כי למחיה שלחני אלהים לפניכם..."

באזני כל אלה ששמעו את דברי המליצה הנבובים הדחלו באותו זמן דברי המשורר הנוקבים עד למעמקים:

וגדול הכאב מאד וגדולה מאד הכילמה —

ומה משניהם גדול? אמור אתה

בן־אדם!
הרב מנא"ה הפך פת של „יד הזהב"

לעומת פרשה מבישה זו יזכר אולי ה' קורא הותיק בתגובה אחרת ומכובדת י' תר של „מתחך גלותי" מלפני שנים רבות ואף רבות מאד לפני קום מדינת ישראל. — הרב מנא"ה — רבה הראשי של מוסקבה — מספר בזכרונותיו המענינים, שבאחת משנות כהונתו הראשונות כרב, בבואו ל' בית הכנסת בערב ראש השנה, הופתע ב' יותר למראה פרוכת מפוארת, מרוקמת זהב ואבני־זן. הרב גדהם ממש, כל פרוכת יפה כזאת לא ראה מעודו בשום מקום, אף לא בחורבת ר' יהודה התסיד שבירושלים, שבה הפליאתהו בשעתו הפרוכת שנתרמה ע"י יהודית מונטפיורי. הענין לא נתן לו מנות והוא החל לחקור ולדרוש בדבר מוצאה של פרוכת מופלאה זו ובסופו של דבר נז' גלה לו, שפרוכת זו ניתנה כמתנה ע"י ה„זולוטאיא רוצ'קא" — כלומר „יד הזהב" — כנויה של פרוצה מפורסמת ו„מיוחסת" בשעתה, שלשם „מירוק עזנותיה" תרמה פרוכת מפוארת זו לבית הכנסת. גילוי זה הסעיר ביותר את הרב מנא"ה וכשהגיע יום הכפורים החליט לעשות מעשה מבלי להתיעץ על כך עם הגבאים „המעשיים" ותהינה התוצאות אשר תהיינה לפני תפי' לת „נעילה" פתח הרב בדרשה לפני קהל